

General potpukovnik
MARTIN ŠPEGELJ

Neka pitanja usklađivanja aktivnosti u zonama borbenih dejstava

Ostvarivanje jedinstva borbenih dejstava (i oružane borbe u celini) jedno je od bitnih i aktuelnih pitanja teorije i prakse ratne veštine. Mada je to pitanje često razmatrano na brojnim naučnim i drugim skupovima u oružanim snagama, a ponekad i na stranicama vojnih časopisa, o njemu ima, i dalje, različitih pa i oprečnih mišljenja.

Našim osnovnim doktrinarnim dokumentom za pripremanje i vođenje oružane borbe u opštenarodnom odbrambenom ratu precizno su utvrđeni i dati osnovni stavovi o pitanjima jedinstva i usklađivanja borbenih dejstava. Posebno su značajni sledeći stavovi: (1) *jedinstvo oružane borbe podrazumeva idejnu i funkcionalnu povezanost i usklađenost borbenih dejstava svih razmera i njihovu povezanost i usklađenost sa drugim oblicima borbe i opštenarodnog otpora;* (2) *jedinstvo borbenih dejstava u operativnim i taktičkim razmerama proizlazi iz potrebe objedinjavanja i usklađivanja aktivnosti svih jedinica Jugoslovenske narodne armije i Teritorijalne odbrane u određenoj zoni — rejonu radi postizanja jedinstvenog cilja. Stoga, svim snagama koje tu dejstvuju komanduje (što predstavlja i pretpostavljanje) po pravilu jedan komandant;* (3) *ukoliko pojedine jedinice imaju specifične namenske zadatke i zbog toga nisu potčinjene ovom komandantu, jedinstvo borbenih dejstava se ostvaruje tesnim sadejstvom koje organizuju pretpostavljeni komandanti;* i (4) *saradnja zahteva jedinstveno shvatanje ciljeva oružane borbe, a ostvaruje se zajedničkim dogovorenim i koordiniranim radom.*

U navedenim stavovima vidljive su tri kategorije odnosa koje označavaju različite načine ostvarivanja međusobnih odnosa između svih snaga i subjekata koji učestvuju u realizaciji istih ciljeva i zadataka. Ti odnosi su: (1) *komandni odnos* (subordinacija) u koji ulazi i svaka pretpotčinjena jedinica, komanda i štab; (2) *sadejstvo*, u kome se odnos međusobne nadležnosti menja u odnosu na subordinaciju, ali utvrđeni postupci po cilju, vremenu, snagama, prostoru ili objektu ostaju u najvišem stepenu obaveznosti i (3) *saradnja*, u kojoj je pravno-formalni odnos različit, ali obostrana obaveznost ostaje. Analizom ovih odnosa uočava se značajna razlika u njihovoj pravno-formalnoj zasnovanosti i načinu uspostavljanja, a delimično i u sadržaju. Jedino što je jedinstveno za sve tri kategorije odnosa jeste bezuslovna obaveznost u aktivnosti koja je jednim od ovih načina utvrđena. Svako drugačije shvatanje obaveznosti bilo bi neodrživo. Svakako, postoje veliki razlozi za postojanje i uspostavljanje sve tri kategorije odnosa.

Ako se analizira fizionomija oružane borbe i njeni neophodno brojni učesnici, vidi se da su nezaobilazne sve tri osnovne kategorije odnosa u ostvarivanju jedinstva i usklađenosti napora svih subjekata u ostvarivanju ciljeva oružane borbe. U praksi treba računati na mnogobrojne varijacije osnovnih kategorija odnosa. U konkretnim okolnostima moguće je opredeljivanje za težišno, što i jeste važna odlika doktrinarnog stava i postavljene organizacije. U sličnom odnosu prema oružanoj borbi i oružanim snagama je celi tzv. civilni sektor na kog se oružana borba i oružane snage oslanjaju i obratno.

Osim navedenih, posebno je značajan doktrinarni stav koji se kratko definiše kao »obavezno nametanje vlastitih oblika i načina vođenja pružane borbe i borbenih dejstava«. To podrazumeva i obavezu izbegavanja onih načina i oblika koje nastoji nametnuti agresor. Naravno, neophodno je da se, naročito u početnom periodu rata, vešto kombinuju načini i oblici borbenih dejstava u čemu organizaciona raznolikost i komplementarnost oružanih snaga imaju presudnu ulogu. Postojanje dve komponente naših jedinstvenih oružanih snaga (JNA i TO) po svojoj organizaciji i nameni predstavlja mogućnost vođenja borbenih dejstava, počev od klasično-frontovskih do gerilsko-diverzantskih. Pored komplementarnosti, za komponente oružanih snaga karakteristično je i to što su obe osposobljene za vođenje borbenih dejstava u svim oblicima oružane borbe.

Raznolikost oblika borbe i opštenarodnog otpora, elastičnost u organizovanju rukovođenja i komandovanja, stalna aktivnost i stvaralačka inicijativa, održavanje neprekidnosti borbe itd. osnovni su pre-

duslovi efikasnosti borbenih dejstava i oružane borbe u celini. S druge strane, ta efikasnost je uslovljena i maksimalnom usklađenošću delovanja svih snaga u određenom vremenu i prostoru. Maksimalna efikasnost borbenih dejstava može se ostvariti primenom i ravnopravnim tretmanom sve tri kategorije međusobnih odnosa (komandni odnos, sadejstvo, saradnja). Treba primeniti onaj odnos koji u konkretnoj situaciji osigurava istaknute pretpostavke efikasnosti. U teoriji i praksi ratne veštine mora se ustaliti saznanje da su sve vrste odnosa, zavino od konkretne situacije optimalne, a što se tiče obaveznosti, ona je u svakom slučaju bezuslovna.

Borbena pravila taktičkih jedinica osiguranje jedinstva u oružanoj borbi tretiraju u vidu organizaciono-tehničko-taktičkih načela, kojima se na nivou tih jedinica osigurava jasnoća, sadržaj i način uspostavljanja i ostvarivanja odnosa. Istina, *saradnja*, koja je u osnovnom doktrinarnom dokumentu istaknuta kao nezamenljiv oblik međusobnih odnosa za neke konkretne situacije, u domenu taktika nije dobila svoje pravo mesto.

Sadržaj i način ostvarivanja jedinstva oružane borbe u našim doktrinarnim i normativnim dokumentima dovoljno su teorijski oblikovani i u tom pogledu mogli bismo biti zadovoljni. Međutim, kao što je obično u životu, u praksi se, ponekad i ponegde, ili znatno odstupa od osnovnih doktrinarnih stavova ili ne koriste sve mogućnosti koje su date u tim dokumentima. To i jeste glavni, iako ne jedini razlog rasprave u ovom prilogu. U praksi se nedovoljno razrađuju i primenjuju mogući odnosi u ostvarivanju jedinstva, pored ostalog i zbog toga što osnovne tri kategorije odnosa i njihove moguće varijacije nisu dovoljno ni teorijski razjašnjene. Osim komandnog odnosa, sadejstva i saradnje u teoriji se pojavljuje, ponekad, i pojam *koordinacija* u svojstvu odnosa. To nije prihvatljivo, jer je koordinacija, u stvari, tehnika u uspostavljanju odnosa i jednako postoji u sve tri kategorije odnosa — komandnom odnosu, sadejstvu i saradnji.

U teorijskim raspravama i u praksi već duže vreme egzistiraju dva međusobno suprotstavljena stanovišta u pogledu ostvarivanja jedinstva i usaglašenosti borbenih dejstava u zonama.

Prvo stanovište polazi od toga da u zonama dejstva, bez obzira na sastav snaga u njima, treba da komanduje jedan komandant; da jedinstvo borbenih dejstava u zoni treba ostvariti subordinacijom nad svim snagama i subjektima koji učestvuju u izvršavanju zadataka; da je borba već sama po sebi veoma složena i da je ne treba još više komplikovati primenjujući više vrsta odnosa; da sve snage moraju

biti usmerene na jedan glavni zadatak; da primena više vrsta odnosa stvari mogućnost za pojavu nesporazuma, anarhije itd.

Drugo stanovište polazi od toga da su, u našem konceptu vođenja opštenarodnog odbrambenog rata, zone ispunjene jedinicama, komandama i štabovima različitih namena i mogućnosti; da je ratni (borbeni) zadatak lako raspoznatljiv; da je utopija držati sve snage na direktnoj vezi i da je zbog toga dovoljna globalna i idejna podela zadataka u zoni, samo je sada stvar komponenti oružanih snaga da svako svoj zadatak izvrši.

Prvim se stanovištem ne uvažava složenost sistema opštenarodne odbrane i društvene samozaštite. Izražava se neverica u koncepciju, narušava koncepcijski željena različitost i raznovrsnost oblika dejstava odmah od početka rata, formalno se insistira na subordinaciji bez obzira na uslove i svrsishodnost upotrebe jedinica različitih namena i veličina.

Drugo stanovište precenjuje idejne i globalne podele zadataka i sa koncepcijsko-strategijskog nivoa presađuje načine i oblike usaglašavanja na područje taktike; vrši podelu borbe i boja u odnosu na snage i njihovo mesto, tamo gde je takvu podelu praktički nemoguće ostvariti. Ovim stanovištem se, takođe, izražava neshvatanje da u domenu borbe nije moguće postići usaglašenost, ako se ona ne precizira. Budući da ova dva stanovišta predstavljaju krajnosti u shvaćanjima načina ostvarivanja jedinstva i usaglašenosti borbenih dejstava, smatramo da je istina, kao i uvek, u sredini. To najmanje zbog toga da bi udovoljili i jednom i drugom stanovištu, već zbog toga što se naše oružane snage najefikasnije mogu iskazati upravo u koncepcijsko-namenskoj upotrebi, a ona je moguća ako su, prema uslovima, jednako uvažavani svi načini i oblici usaglašavanja dejstava, što bi trebalo da osigura maksimalnu aktivnost štabova, komandi i jedinica prema njihovoj nameni i mogućnostima.

Globalna podela primene oblika i načina postizanja usaglašenosti u oružanoj borbi već je naznačena u osnovnom doktrinarnom dokumentu. Ona se odnosi na usaglašenost dejstava u zahvatu fronta, na privremeno zaposednutoj teritoriji i u vlastitoj pozadini.

U zahvatu fronta nosilac oružane borbe je JNA, a iz Teritorijalne odbrane treba angažovati one jedinice koje će moći uspešno da doprinose izvršavanju zadataka u borbenim dejstvima na frontu. Radi toga, brigade i druge veće sastave Teritorijalne odbrane treba *prepotčinjavati* odgovarajućim komandama jedinica Jugoslovenske narodne armije. *Sadejstvom* treba osigurati učešće odreda, bataljona, mnogobrojnih četa i drugih prostornih jedinica Teritorijalne odbrane

prema jedinstvenoj odluci u određenoj zoni. *Saradnjom* treba obezbediti snabdevanje i drugu podršku društveno-političkih zajednica, društveno-političkih organizacija i organizacija udruženog rada.

U slučaju da se na frontu situacija nepovoljno razvija, da se front brzo pomera i da nastaje sve veća privremeno zaposednuta teritorija, kao protivmera mora biti brzo popunjavanje prostora privremeno zaposednute teritorije odgovarajućim snagama koje treba da intenziviraju borbu na tim područjima. U takvom slučaju borba za zaustavljanje agresora i preuzimanje inicijative može se očekivati baš od snaga na privremeno zaposednutoj teritoriji. Zato nije uputno po svaku cenu i dugo tražiti brigade Teritorijalne odbrane u zahvatu fronta, a posebno nije celishodno njima na klasičan način braniti pravce.

Nije novo ako se kaže da se pri planiranju operacija mora jednako voditi računa o frontu, o sledećim ešelonima po vlastitoj dubini i ešelonima koji se od početka moraju stvarati na privremeno zaposednutoj teritoriji. Poslednje je naročito važno, a njegovo ostvarivanje je veoma teško.

Iskustva iz dosadašnje prakse pokazuju da se brigadama Teritorijalne odbrane ne dodeljuju uvek pravi zadaci. Zadatak može biti »sprečavanje prodora« i sl, ali način odbrane ne sme biti klasičan. To »sprečavanje« mora se ostvarivati prvenstveno napadima (neprekidnim, sa više strana), a na pogodnim mestima za odbranu treba postavljati minskoeksplozivne prepreke, koje treba braniti malim snagama iz »rasutih«, dobro utvrđenih i maskiranih rejona odbrane. Sve ostale snage brigada treba da angažuje za napadna i druga aktivna dejstva na bokovima i u pozadini agresora, jer on u tom slučaju ne može da ispolji uništavajući udar, bez obzira na nadmoćnost u ratnoj tehnici kojom raspolaže. Iskustva potvrđuju to stanovište.

Dakle, *pretpotčinjavanje* i ostvarenje subordinacije u nekom području borbenih dejstava može postati neophodnost čime se maksimalno uvećava efikasnost raspoloživih snaga. Tu potrebu treba utvrditi procenom konkretne situacije za svaki slučaj posebno, a ne po uprošćenom automatizmu. Do obostranog pretpotčinjavanja dolaziće nešto ređe na privremeno zaposednutoj teritoriji i u vlastitoj pozadini. Osnovni principi u primeni tog oblika uspostavljanja odnosa su isti kao i u zahvatu fronta, ali zbog drugačijih uslova u ostvarivanju jedinstva dejstava dolaziće do češće primene posrednijeg i neposrednijeg sadejstva.

Sadejstvo se veoma jednostavno tretira, naročito u borbenim pravilima i uputstvima taktičkog nivoa. Načela sadejstva predlažu

mnogobrojne postupke, gotovo za većinu mogućih situacija. Naročito se dobro obrađuje tehnika ostvarivanja sadejstva. I pored toga, često smo svedoci negativnih kritika ostvarivanja sadejstva, bez obzira na vrstu jedinica i nosioca sadejstva. Ono se često nedovoljno organizuje i između istorodnih jedinica pa čak i u okviru njih.

Postavlja se pitanje: koji su razlozi? Problemi sadejstva nisu, ili barem uglavnom nisu u objektivnim okolnostima. U pitanju su subjektivne slabosti. Primera za to ima mnogo. Na primer, traži se sadejstvo po mestu, vremenu i objektu, između oklopne i pešadijske jedinice pri čemu se pokretljivost računa po oklopnoj jedinici, a pešadijskoj jedinici se ne obezbeđuje pokretljivost i manevar drugim sredstvima, već se računa samo na njena formacijska sredstva. Pri tome, sadejstvo se precizira na velikoj dubini po linijama i objektima. Naravno da se od takvog sadejstva ne može ništa očekivati. Radi se, dakle, o pogrešnom dodeljivanju zadatka, a ne o pogrešnom načelu koje predviđa mogućnost sadejstva između ova dva roda vojske. Ili, sadejstvo se organizuje po linijama i objektima na velikim dubinama za relativno duže vreme. Međutim, situacija se u međuvremenu bitno izmeni pa je neophodno vršiti znatne promene u sadejstvu. To se tada radi na brzinu, odnosno sadejstvo se želi ponovno kompleksno organizovati za duže vreme. To je, naravno, nemoguće. Komande nisu naviknute da sadejstva organizuju postupno po zadacima i objektima zavisno od toka borbenih dejstava. Svakako da su uzroci slabe organizacije sadejstva i u slabom planiranju borbenih dejstava. Pored toga, starešine u toku školovanja stiču znanja koja ne mogu uvek stvaralački primeniti u konkretnoj praksi, već ih ponekad šablonski primenjuju u svakoj situaciji.

Razlike u tehnici organizovanja sadejstva proizilaze iz toga da li se sadejstvo organizuje između istorodnih jedinica, između rodova ili jedinica različite namene i organizacijsko-tehničkih mogućnosti. Treba odbaciti organizaciju sadejstva u kojoj se sadejstvo utvrđuje za nekoliko dana na mnoštvu linija i objekata. To opterećuje organe komandi i štabova, ne obezbeđuje potrebnu elastičnost i brzo prilagođavanje novonastaloj situaciji. Odlukom komandanta je dovoljno jasno izražen krajnji cilj i to je dovoljna orijentacija za sve učesnike za duže vreme, a bliže sadejstvo (po zadacima, linijama, objektima i sl.) organizovaće se za kraće vreme, naravno, zavisno od toga između koga se ono organizuje.

Kao i u pretpočinjavanju, i u sadejstvu, bez obzira između koga se organizuju i ko je nosilac, postoji najveći stepen međusobne obaveznosti izvršenja zadataka, odnosno subordinacija.

Sadejstvo se može organizovati na osnovu naređenja pretpostavljenih ili inicijative komandi i štabova. Druga mogućnost je u praksi neopravdano zapostavljena. U ratnoj praksi objektivno će postojati česta potreba samoinicijativnog regulisanja sadejstva u zoni borbenih dejstava između elemenata borbenog poretka i između jedinica JNA i jedinica Teritorijalne odbrane. Tu potrebu i mogućnost naša borbena pravila i druga normativna dokumenta treba da jače naglase i potpunije razjasne, a u praksi se moraju više izučavati i primenjivati takvi odnosi. Za ozbiljnu kritiku je ponašanje nižih komandi kada čak ne žele kontaktirati sa susednim komandama, štabovima i jedinicama, jer to nije izričito naređeno. Mada su načela jasna, ipak, stvaralački odnos u tome značajno zaostaje.

Saradnja kao način sporazumevanja između učesnika u izvršenju zadatka i ostvarivanja jedinstva u oružanoj borbi i borbenim dejstvima je zapostavljena, a teoretski i praktički nedovoljno objašnjena. Međutim, može se tvrditi da će u eventualnom opštenarodnom odbrambenom ratu ovaj način osiguranja jedinstva borbe biti čest, koristan, neophodan i primenljiv za najrazličitije uslove i odnose. To potvrđuju i iskustva iz našeg narodnooslobodilačkog rata. Kada je prolazila neka brigada ili divizija Narodnooslobodilačke vojske nekim prostorima, napadala ili se branila, sve organizovano u tom prostoru je delovalo u skladu sa zadatkom tih jedinica. *Saradnja* i međusobna pomoć bile su razvijene do najvišeg stepena. *Saradnja* kao oblik odnosa bila je češće primenjivana i bila je ispred svih drugih oblika odnosa.

Termin *saradnja* mora biti shvaćen i pod njim se mora podrazumevati dogovor o budućem zajedničkom radu, sinhronizovanom po mestu, vremenu i zadatku. Okvir *saradnje* je opšti ili poseban (konkretan) cilj i glavni zadatak, a ono što je dogovoreno obavezujuće je za sve učesnike u dogovoru. Pogrešno je *saradnju* shvatiti po principu: »može, ali i ne mora«.

Oni koji prenaplaćavaju subordinaciju, koja proizlazi iz komandnih odnosa, kao jedini valjani oblik odnosa u radu, *saradnju* tretiraju kao oblik veoma labilnih i nepostojanih odnosa. Iskustva iz prošlih ratova opovrgavaju to stanovište. S druge strane, naša doktrinarna opredeljenja u vođenju opštenarodnog odbrambenog rata i osnovna obeležja oružane borbe na našem ratištu, posebno masovno učešće u borbi i otporu svega organizovanog u sistemu opštenarodne odbrane i društvene samozaštite objektivno zahtevaju više vrsta formalno-pravnih odnosa sa posebnim akcentom na *saradnji*.

U domen *saradnje* spadaju sve izuzetno važne veze između oružanih snaga i tzv. civilnog sektora. Ona je posebno značajna kao na-

čin dogovaranja između subjekata koji neposredno učestvuju u borbenim dejstvima. Saradnja, a posebno njen sadržaj, način uspostavljanja odnosa, područje njene primene itd, još uvek nije dovoljno istražena u teoriji i praksi. Saradnju kao oblik odnosa neophodno je temeljito objasniti i kao tehniku i kao metodologiju pravno-formalnog odnosa. Naravno, ovde se radi o saradnji kao obliku odnosa u oružanj borbi, što zahteva značajnu dopunu metodologije njenog ostvarivanja.

Uspostavljanje odnosa saradnje na svim nivoima (taktika, operatika, strategija) još u miru će pomoći ostvarivanju maksimalnog jedinstva i usklađenosti oružane borbe u ratu. Inače, područje njene primene je veoma veliko. Posebno je značajna saradnja jedinica i komandi oružanih snaga sa organima i organizacijama u društveno-političkim zajednicama i organizacijama udruženog rada. Ovi organi i organizacije učestvuju u snabdevanju oružanih snaga životnim potrebama, sanitetskom i tehničkom obezbeđenju, održavanju puteva i objekata na njima itd. Organi SUP-a obavljaju veoma važne poslove od neposrednog interesa za oružane snage kao što su: regulisanje saobraćaja, kontrolno-zaštitne poslove na saobraćajnicama, osiguravanje reda i poštivanje zakona i propisa itd.

Na kraju, treba istaći da je saradnja, kao oblik odnosa u izvršavanju zajedničkih ciljeva i zadataka neophodna i nezamenljiva. Zbog toga se saradnjom moramo više baviti ne samo kao terminom već i kao načinom uspostavljanja međusobnih odnosa svih subjekata u pripremi i realizaciji dogovorenog.